

Recenze

Kraus, B. Sociální aspekty výchovy

Praha: Gaudeamus, 1998 (druhé vydání v roce 1999), 166 s.

V loňském roce vydalo nakladatelství Gaudeamus již ve druhém vydání knihu doc. PhDr. Blahoslava Krause, CSc., „Sociální aspekty výchovy.“ Autor patří ke střední generaci pedagogů, kteří se systematicky věnují rozvíjení teoretického zázáemí pedagogických věd. V publikované studii autor shrnuje svoje dlouholeté zkušenosti s výukou pedagogiky na Pedagogické fakultě v Hradci Králové a účinně je propojuje s výsledky svého dosavadního empirického a teoretického bádání. Svoje poznatky pak konfrontuje s poznáním jiných autorů, a to jak české, tak zahraniční proveniencie. Co je však na práci zvláště cenné je to, že na rozdíl od některých jiných soudobých prací konfrontuje současné názory a pohledy s odkazem minulosti. Zajišťuje tak kontinuitu pedagogického myšlení v rámci demokratických a humanistických tradic v našich zemích. Autor zde prokazuje hlubokou erudovanost a kulturu pedagogického myšlení.

Kraus se dlouhodobě zabývá tematikou sociálních zřetelů výchovy a publikoval k ní řadu cenných časopiseckých statí a studijních textů. Nyní předkládá čtenářům syntetickou práci monografického charakteru. Text monografie je logicky rozčleněn do tří kapitol zabývajících se sociální podstatou výchovného procesu, sociálními souvislostmi osobního rozvoje a sociálními aspekty výchovných činitelů. V rámci uvedených kapitol věnuje pak pozornost takovým otázkám, jako je podíl výchovy při zespolečňování jedince, významu prostředí jako činitele výchovy, společenské determinaci výchovného procesu, ozřejmuje vztahy mezi sociální deviací a výchovou. Zabývá se i utvářením osobnosti, jejím začleňováním do společnosti, charakteristikou dětství a problémy současné mládeže. Všímá si rovněž i školy na přelomu 20. a 21. století, rodiny a výchovného působení dalších činitelů i jejich vzájemných vztahů. Objektivně hodnotí v praxi realizované výchovné koncepce, ukazuje na jejich přednosti, ale zároveň analyzuje jejich stinné stránky a upozorňuje na důsledky jejich uplatňování v každodenní výchovné práci.

Přestože recenzovaná monografie nahlíží výchovu jako sociální jev se všemi souvislostmi a aspekty, nevytrhuje ji zároveň z kontextu psychologického a biologického podmínění. Citlivým, ale pádným zdůrazněním sociologické dimenze nejen tuto rehabilituje v jejím významu a funkci, nýbrž i ukazuje jaké důsledky má pro výchovnou praxi jednostranná psychologizace, či biologizace výchovy, a to zejména v její společenskokulturní podmíněnosti.

Není také dosud mnoho prací, které by se zamýšleli nad pedagogickými souvislostmi příčin asociálního chování dětí a mládeže. B. Kraus se otázkou zabývá

zkoumáním výchovných „produktů“ v kontextu společenského klimatu, prostředí, kulturních vzorců a fungování jednotlivých činitelů. Obdobně jako i jiní autoři (J. Čáp, P. Sak a další) upozorňuje na význam výchovných stylů a jejich uplatňování v konkrétním historicko-kulturním kontextu. Otevírá tím i otázku, nakolik jsou efektivně ve výchově využívány poznatky kulturně antropologické a otázku spolupráce pedagogiky s kulturní antropologií v rozvíjení demokratických a humanitních systémů výchovy a vzdělávání. Otázka je zasazena do širšího problému determinace výchovy a společensko kulturních podmínek.

Knížku uzavírá kapitola o sociálních aspektech pedagogické profese. Tak jako i u ostatních výchovných činitelů klade si autor otázku po nových funkcích školy a pedagogické profese, vyplývajících z proměn společenské skutečnosti. Ukazuje, jaké důsledky pro profesi mají vědeckotechnické a jiné akcelerační společenské faktory. Připomíná specifčnost profese vzhledem k stále narůstající několikeré „odbornosti“.

Text knížky je i přes vědeckou závažnost i poznatkovou přesnost psán živým a čtivým jazykem a umožňuje tak čtenáři, aby se v dané problematice orientoval na úrovni současného poznání. Bude přínosem všem, kteří se o výchovu zajímají, ať jako studující, nebo teoretičtí a praktičtí pedagogové.

Jiří Semrád

Okoń, W. Portréty polských pedagogů

Lebensbilder polnischer Pädagenen, autora **prof. Wincenta Okoně**. Přeložil a do tisku v německém jazyce připravil J. Daum. Nakladatelství Böhlau v Kolíně nad Rýnem, SRN ji vydalo v r. 1999 v edici Bildung und Erziehung – Vzdělávání a výchova in Beiheft 10, vydavatel Oskar Anweiler, ISBN 3-412-01099-5.

Autor se v práci zabývá vývojem polské pedagogiky v 19. a 20. století, který byl v podstatě určen politickým osudem polského národa v časech nesvobody a vnější poroby. Současně se však realizoval těsný vědecký a kulturní kontakt s duchovními centry v Evropě a zvláště v Německu.

Kniha obsahuje portréty 11 osobností polské pedagogiky, jejichž vliv a činnost mimo rámec polské pedagogiky byla až na výjimky stěží známa. W. Okoń je emeritní profesor pedagogiky na Univerzitě ve Varšavě a řádným členem Polské akademie věd.

Wincent Okoń, narozený v roce 1914, se během svého života stal mimořádnou odbornou a morální autoritou. V polském ideovém světě působil po staletí tzv. „západní vítr“. Na opačné straně v Německu až dosud jsme nemohli nalézt žádné stopy přijetí polské pedagogiky, tj. „východní proud“. Přehlíživý náhled byl působen jazykovou bariérou, ačkoli polští představitelé byli zpravidla důvěrně obeznámeni s německými odborníky.

Zmíněná publikace je v Dějinách pedagogiky mezi pracemi, které vycházejí z biografických základů. Biografický přístup má přednost v intenzivnějším seznámením s konkrétně historickou situací a společenskými podmínkami, ve kterých

se vývoj vědy uskutečňoval než obvyklé práce, v nichž se systém člení dle specifických výchovných oblastí. Vývoj polské inteligence se vyznačoval snahou po určení národní identity proti rusistickým a germanizačním snahám v době nesvobody. Dějiny vědy a politické dění nelze vždy ostře oddělit. Platí to zvláště pro roky 1945–1989.

Práce má několik vybraných kapitol, v nichž se čtenář může seznámit s následujícími osobnostmi:

První obrázek ze života je věnován Janu Wladislawu Dawidovi, který v době, kdy Wilhelm Wundt zakládal v Lipsku laboratoř a koncipoval psychologii jako vědu, byl na studijním pobytu na Lipské univerzitě. Jeho hlavní dílo „Program psychologického pozorování dítěte od narození do 20. roku věku“ byl publikován ve 12dílných Pedagogických přehledech. Pozoruhodná byla i jeho další práce „Inteligence, vůle a pracovní úsilí“.

Další odborník Marian Falski je v portrétech vykreslen jako vychovatel generací. K jeho významným dílům patří zejména „Materiály k projektu národních škol v r. 1925/26 a později“. Rozpracovával též metodiku elementárního čtení a psaní.

V životním osudu Marie Grzegorzewské, která je zakladatelkou polské speciální pedagogiky, je přiblížena práce „Psychologie slepců“ a nejvýznamnější metody speciální pedagogiky.

Sergius Hessen – tvůrce humanistické pedagogiky. Na žádost UNESCO již v r. 1949 zpracoval monografii „Práva občanů v liberalismu a socialismu a komunismu“, která byla vydána v Londýně. Hessen vychází z odkazu J. Á. Komenského – jeho „Velké didaktiky“ a rozpracovával zvláště mravní a vědní výchovu. Práce „Základy pedagogiky“ vyšly též v jazyce českém.

Janusz Korczak je nazýván hrdinským pedagogem. Každé dítě má dle jeho názoru významný a velký svět. Počet těchto světů se rozšiřuje geometrickou řadou – u tří žáků je to sedm velkých obzorů.

Tadeusz Kotarbinski – jeho úsilí je možno shrnout v hledání vztahu výchovy, filosofie a pedagogiky.

Zygmunt Myslakowski je pedagog dvou epoch. Zdůrazňoval roli hodnot a životní zkušenosti žáků. Žák do výuky nikdy nepřichází sám, ale je provázen celou svou životní historií. Kdo touží žít, a ne být pouze spoutaný houštím schémat, ten musí nalézt vlastní formu života.

Bogdan Nawroczyński – je představen jako učitel pedagogů. Jeho přínos je v oblasti přípravy budoucích učitelů.

Kazimierz Sosnicki – je následník Twardowského. Zpracoval obsáhlý „Vývoj západní pedagogiky v 19. a 20. století“.

Bogdan Suchodolski – k jeho stěžejním ideám patří koncept řízení vlastního života a výchova životní strategie.

Závěrečná kapitola patří Kazimierzowi Twardowskému, jehož úsilí je možno vyjádřit spojením učitele a vědce. Pozornost věnoval zvláště utváření vědních pojmů a struktur ve vyučování.

Publikace výstižně seznamuje s hlavními problémy pedagogiky v Polsku a naznačuje podíl osobností na řešení otázek výchovy a vzdělání.

Naším čtenářům se nabízí německá mutace či originální vydání v polštině pod názvem „Wizerunki slawnych pedagogow polskich“ z r. 1993.

Vladislava Heřmanová

Auger Lucien: Strach, obavy a jejich překonávání

Praha: Portál, 1998. 175 s.

Strach, obava, úzkost jsou pocity, které lidem znesnadňují, ztěžují život a připravují je o mnohé příjemné prožitky. Jsou to pocity, které se nevyhýbají nikomu, jen se s nimi každý trochu jinak vyrovnává a trochu jinak na ně reaguje.

Autor knihy Lucien Auger je kanadský psycholog, který vychází ze školy amerického klinického psychologa Alberta Ellise. Ten přichází s přístupem „racionálně emoční behaviorální terapie“. Tento postup se nezabývá zkoumáním a vyvoláváním minulých traumatických zážitků, ale soustřeďuje se na to, co je tady právě teď, co nyní musí člověk překonat. Zkoumá aktuální potíže, problémy a nezdary a hlavně to, jak jsou záporné emoce ovlivňovány nesprávným myšlením člověka a jak jsou upevňovány nerealistickými názory a přesvědčením. Naše vnitřní prožitky, jako je například smutek, radost, nejsou v tomto pojetí přímým důsledkem vnějších podnětů, situací, událostí, ale především toho, jaký jim přikládáme význam. Naše emoční reakce závisí na našem myšlení a na našem usuzování. O toto tvrzení se opírají základní principy terapie emocí, která se snaží pozměnit kognitivní obsahy, tedy jednotlivá přesvědčení jedince.

Celá kniha je rozdělena do 28 kapitol.

První kapitola se zabývá prameny úzkosti, původem emocí, sebenaplňujícími předpověďmi, ke kterým autor podotýká, že se člověk může ocitnout uprostřed dokonale uzavřeného kruhu, kde představy a myšlenky vyvolávají úzkost – úzkost vede k neopatrnému jednání – toto jednání vede k nehodám – nehody jsou příležitostí k dalším myšlenkám a představám podobným těm na začátku. Tak se snadno ocitneme v kruhu, ze kterého se jen těžko hledá cesta ven. Lucien Auger připomíná, že ten, kdo si nechá mysl zaplavit hloupými přesvědčeními, nejenže nedosáhne štěstí, ale zcela jistě upadne do pekla úzkosti, které si sám vytvořil.

Ve velmi úzkém vztahu jsou úzkost a nepřátelství. Je to patrné z toho, že silně úzkostní lidé se často k ostatním chovají nepřátelsky. Lucien Auger to vysvětluje tím, že většina z nich si neuvědomuje, že úzkost si vytvářejí tím, jak myslí. Mají tendenci připisovat příčinu své úzkosti jednání, chování, představám a názorům ostatních. Odpovědnost za jejich úzkost nesou podle nich druzí. A protože je úzkost silně nepříjemný pocit, stávají se tito lidé nepřátelští vůči okolí.

Ve druhé kapitole se dočteme o tom, jak s úzkostí bojovat a jak se jí zbavit. Vedle útěku, rozptýlení se, ventilace a vyjádření autor zmiňuje metodu konfrontace našich myšlenek s realitou. Konfrontace spočívá v podstatě ve srovnávání představ, které se zabydly v naší mysli, a přesvědčení, která si dlouhá léta nevědomky pěstujeme, se způsobem, jakým je skutečně svět vytvořen, s tím, co existuje. Když si uvědomíme, že naše představy a přesvědčení neodpovídají skutečnosti, nezabývá

nám nic jiného, než se jich zbavit tím, že je nahradíme realističtějšími představami a přesvědčeními. Je nutné mít ale na paměti, že se jedná o dlouhodobý a náročný proces, který vyžaduje mnoho úsilí a ne vždy je úspěšný. Podrobněji se ovšem v této knize k metodě konfrontace nevyjadřuje a odkazuje na svoji jinou práci.

Další kapitoly se zabývají vždy určitou konkrétní formou strachu. Tyto kapitoly jsou pro čtenáře psány poutavě a zajímavě, protože autor se opírá vždy o určitý konkrétní případ ze své praxe s klienty. Jedná se o strach ze strachu, z nedostatků lásky, z neúspěchu, z úspěchu, z názoru druhých, strach někoho milovat, strach ze sblížení, z požitku, z impotence, z homosexuality, ze samoty, z nevyřazeného života, z nedodržení závazků, z autority, z nesplnění otcovské role, ze ztráty rozumu, z výtahů, z ublížení druhým, ze ztráty blízkých lidí, ze změny, z omylu, ze ztráty kontroly, z fyzického utrpení, z Boha, ze smrti.

Už jen z názvů kapitol je patrné, že člověk se může bát mnoha nejrůznějších věcí. Autor se domnívá, že strach, že nebudu milován je nejrozšířenější a nejzobecnovanější ze všech druhů strachu; na druhé místo pak řadí strach z neúspěchu.

V **Příloze** nalezneme Dopis budoucí klientce nebo klientovi, který ve stručnosti zájemce seznamuje s průběhem racionálně-emoční terapie, která se člení do několika fází:

- poznat sám sebe znamená identifikovat myšlenky a emoce;
- odlišit správné myšlenky od mylných a neurčitých;
- vykořenit mylné myšlenky a nahradit je pravdivými myšlenkami; dojde tak ke změně emocí, protože ty vznikají na základě názorů;
- přejít k akci.

Kniha má mnohé přednosti a výborné postřehy, na druhou stranu může čtenář získat dojem, že autor je v některých názorech jednostranný, když se například nezabývá hlubším porozuměním jistým událostem v životě jedince, které by si to zasloužily. Ne vždy je vhodné ihned radit, konfrontovat a přesvědčovat.

Přes tyto menší připomínky knihu lze doporučit každému, kdo má problémy sám se sebou v oblasti emocí, nebo kdo přichází do styku s lidmi, kteří prožívají podobné pocity a hledají pomoc, nebo tomu, kdo se o sobě a lidské psychice chce něco dozvědět.

Dita Janderková

Člověk a problémy etiky a etickej výchovy

Klimeková, A. Etika a etická výchova v kontextoch človeka. Náčrt filozofickej antropológie, morálky a prosociálneho správania. Prešov: Privát Press, 2000, 106 s.

Iba nedávno sa na nitriansky knižný trh dostala tak pekná a ucelená monografia doc. PhDr. Anny Klimekovej, CSc., s názvom Etika a etická výchova v kontextoch človeka.

Práca ma na prvý pohľad zaujala svojim názvom. Ale to pravdaže nestačí. Keď som monografiu začala čítať, otvoriac ju, zaujala ma svojim obsahom tým viac.

O problémoch etiky bolo napísaných už veľa monografických prác (ako i o etickej výchove), ale zaradiac tento problém do *antropologických súvislostí, s tým som sa ešte nestretla*.

Autorka monografie rozdelila prácu do troch nosných – základných kapitol s podkapitolami.

Čím ma práca tak veľmi zaujala? Je to predovšetkým jej neformálny charakter, logická návaznosť jednotlivých kapitol, ktoré neformálne na seba nadväzujú a utvárajú jeden celok. Autorka si zvolila následnú cestu. Od vymedzenia podstaty etiky, etymológie slova etika, ktorá nie je každému študentovi známa, pretože základné pojmy boli čerpané tak z latinského slovníka, ako aj gréckeho, čo je práca dosť namáhavá a vyžadovala si od autorky veľkú trpezlivosť.

Teoreticky etiku vymedzuje, rovnako ako i základné etické kategórie, svojským spôsobom. Člení ich na:

1. **základné (esenciálne) kategórie – tak, ako boli vymedzené Aristotelom v „Etike Nikomachovej“** a etymologicky a terminologicky ich súčasne etika používa i dodnes – napr. dobro, zlo, spravodlivosť, blaho, česť, svedomie, zodpovednosť atď.
2. **filozoficko-štrukturálne** – ktoré etická teória rovnako používa i v súčasnosti. Sú nimi: mravné vedomie, mravná prax, mravné normy, reguly, princípy, hodnoty atď.

Práve toto členenie ma veľmi zaujalo, pretože som sa s ním nikde na stránkach tak filozofickej, etickej ani pedagogickej literatúry nestretla – a je veľmi zaujímavé.

Nosnou časťou celej monografie je kapitola Osobnosť človeka ako eticko-antropologický problém etickej výchovy (s. 42–61).

Táto časť práce je uvedená citátom Michele de Montaigne z jeho práce Eseje: „Najväčšou vecou na svete je byť sám sebou.“ A práve táto myšlienka M. de Montaigne je vhodným úvodom do problematiky, týkajúcej sa prolegomeny filozofickej antropológie a výchovy osobnosti človeka v morálnych súvislostiach.

Autorka v týchto súvislostiach konštatuje, že „... je potrebné učiť sa, či lepšie naučiť sa byť mravným človekom a nájsť zmysel svojho života. Povedané slovami neznámeho autora: O päťdesiat rokov nebude dôležité, aké mal človek auto, v akom dome býval, koľko peňazí mal, bude možno o trochu lepší, *pretože človek zohral dôležitú úlohu v živote a výchove nejakého mladého človeka.*“ (s. 42).

Práca čitateľa zaujme, je písaná neformálne, má logickú štruktúru (akoby to autorka sama prežívala, je zrejme dobrým pedagógom i vedeckým pracovníkom), preto ju odporúčame do pozornosti všetkým tým, ktorí sa o problematiku, spracovanú v monografii zaujímajú, prípadne s ňou pracujú na hodinách *etickej výchovy v pedagogickom procese* – a to či už na stredných školách alebo fakultách.

Karin Miklášová

Eva Rheinwaldová: Jak vychovat šťastné dítě

Nové a doplněné vydání knihy „Rodičovství není pro každého“. Praha, 1997.

Na současný knižní trh se dostává publikace, která přehledně, systematicky a čtivě analyzuje problémy *rodičovství*.

Inhned v úvodu této recenze si dovoluji *doporučit* publikaci Evy Rheinwaldové k používání jako učebnice při práci se studenty zejména na středních školách všech typů. Používání této knihy coby příručky je i přání autorky.

Autorka apeluje na studenty jakožto potenciální rodiče, aby si uvědomili zodpovědnost za to, že nejen štěstí a zdraví jejich dětí, ale i budoucnost společnosti a celého světa spočívá v jejich rukou.

Tedy zdůrazňuji kapitolu „Rodiče jako vychovatelé“, ve které autorka připomíná, že zodpovědnost za budoucí generace je nutno vrátit tam, kam patří – rodičům.

Každou profesi je nutné si osvojit, i rodičovství by se mělo povinně vyučovat ve školách – od těch nejnižších tříd až po školy vysoké, upozorňuje autorka. Odvolává se na Komenského – už ten upozorňoval na důležitost mateřské péče, která je pro děti do 6 let nezbytná k jejich optimálnímu vývoji.

Několik kapitol se zabývá vzájemným vztahem dítěte a rodičů – setkáváme se zde s anglickým termínem „bonding“. Zvláště vztah k matce začíná dle nejnovějších studií už ve chvílích početí. K problematice doby početí, poté doby těhotenství včetně okolností při porodu, přistupuje autorka velmi citlivě a zároveň čtivě.

Každý člověk je svými rodiči natrvalo poznamenán, tvrdí Rheinwaldová, neboť tuto skutečnost jí potvrdila dlouholetá praxe s klienty.

Rodičovství nazývá autorka povoláním a zastává názor, že toto povolání by měli zastávat kompetentní lidé, kteří budou mít k tomu všechny předpoklady a znalosti. Tedy znalosti o:

- prenatalní psychologii, o které je pojednáno v několika působivě napsaných kapitolách. Důležitost životosprávy těhotných žen zejména otázka jejich duševního stavu, je nyní ve středu zájmů prenatalní psychologie. (Příklad: předporodní období a porod ovlivňují chování člověka, libé a nelibé pocity i osobnost člověka. Například někteří lidé nesnášejí nic kolem krku – děsivé pocity z čehokoli kolem krku pramení z porodu, kdy tam měli omotanou pupeční šňůru);
- o důležitosti komunikace s nenarozeným dítětem. Tato komunikace hraje významnou úlohu při vytváření vztahu mezi ním a rodiči a také vztah mezi matkou a dítětem je jedním z nejdůležitějších základních kamenů pro příští vztahový a citový život dítěte;
- důležitosti osobního příkladu rodičů od prvé hodiny početí, během celého těhotenství, porodu a dětství. Protože děti v tomto období jsou nejpřístupnější sugesci a tvoří si vnitřní programy budoucího myšlení, postojů a chování;

- tom, že dítě není hračka a nelze se stát matkou či otcem na základě sexuálního pudu. Hračka může omrzet, zvlášť když začne požadovat péči, stát čas i peníze a omezovat jiné zábavy.

Eva Rheinwaldová v této knize výstižně zaznamenala výsledky svých pozorování, výzkumů a zkušeností ze svého působení jako psychoterapeutka v Centru pro hypnoanalýzu a psychoterapii v Kalifornii, kde pracovala 23 let. Po návratu do České republiky zjistila, že lidé zde trpí stejnými problémy jako její zámořští klienti a že lidské problémy jsou všude stejné, zejména v případech, kdy je rozvíjející se osobnost vystavena působení obdobných faktorů, ať už jsou to faktory prostředí či jiné.

Ivana Knausová

Informatorium (nejen) o právech dítěte

v autorském duetu Antonín Bůžek a Jan Michalík (Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. 170 s.)

Bylo na čase, že se vzhopil tým, který shrnul do psané pomůcky myšlenkovou trest k tématu dneška, kolem něhož se pronášejí jen konferenční nabádací projevy.

Nad obrázkem medvídku se svázanými packami nám slibuje poučení titul laděný podle Komenského: Informatorium (nejen) o právech dítěte, se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání. Jde o pozoruhodnou úvahu, doprovázející desáté výročí přijetí Úmluvy o právech dítěte, v devíti kapitolách. Mgr. et PaedDr. Jan Michalík na počátku každé kapitoly konkretizoval právní aspekty v oddíle Právo a na něho navázal mgr. Antonín Bůžek, Ph.D., v oddíle Pedagogika, s vysvětlením výchovného záměru, o který tu jde.

V kap. 1: Výchova a vzdělávání vychází podle Michalíka z čl. 33 Listiny základních práv a svobod, ze školní docházky stanovené zákonem a z dalších článků, významných pro školství. Bůžek tento obecný úkol na bázi antropologického přístupu dokládá Korczakem, Palackým, Kučerovou, Komenským a Goethem.

V kap. 2: Rodina, vycházejí autoři z rodičovského práva. Rodinu chápou jako základní životní přirozené společenské prostředí, v němž se život dítěte začíná rozvíjet a z toho vyplývají rodičovská práva. Z něho pak vyplývají základní rysy správné rodinné výchovy.

V kap. 3: Náhradní rodinná výchova (kolektivní a individuální) přechází na stát, zvláště pokud se rozchází rodičovství biologické s psychologickým. Mezi základní potřeby dítěte patří potřeba otevřené budoucnosti, naděje a životní perspektivy.

V kap. 4: Název dítěte, ochrana cti a lidské důstojnosti, svoboda projevu, svoboda myšlení, svědomí a náboženství. Úmluva o právech dítěte (čl. 12–16). Interakce a komunikace. V dovětku k oddílu Pedagogika Bůžek poukazuje na to, jak se rozcházejí pravidla komunikace ve škole podle Gavory (1988) pro učitele a pro žáka, který je vázán omezeními při výkonu svých práv, kdy smí hovořit, o čem smí hovořit, kde a v jaké pozici smí hovořit, jak dlouho smí hovořit. Je to v zájmu zachování disciplíny, není však vymezena hranice a střed žákovské svobody. Bů-

žek se snaží nalézt kompromis při zásadách asertivity, jež by vyhovovaly oběma stranám. Zejména televizi Bůžek kritizuje a navazuje na Zvěřinu při jeho sporu s televizí.

Kap. 5: Školní řád, kázeň, participace, výchovné odměny a tresty. Právní úprava poměru ke spolužákům, k učiteli, k rodičům a k občanům vůbec. Pedagogika: Klima příznivě autokratické, klima příznivě demokratické, klima autokratické nepřátelské, laissez-faire klima. Autorita učitelů před třídou spočívá mezi jiným v principu spravedlnosti a nestrannosti. Odměny a tresty jako výchovné prostředky by měly být dítěti vždy srozumitelné. V odměnách a trestech se nemá přehánět! V používání odměn a trestů má být jistá důslednost. Je problémem práce za trest a za odměnu.

Kap. 6: Sdružování a volný čas dětí. Rodina a výchova dětí ve volném čase. Děti mají právo stýkat se s jinými dětmi a zapojovat se do jejich sdružení nebo tato sdružení vytvářet. (Úmluva, čl. 15). V socializačním procesu dítěte mají významné místo vrstevnické skupiny. Jsou to skupiny neformální. Vrstevnická skupina oceňuje i jiné vlastnosti než dospělí, např. nápaditost, iniciativnost, smysl pro humor, odbornost přesahující rámec školního vyučování, ochotu pomáhat aj. Vrstevnické skupiny jsou často nositeli určité subkultury.

Kap. 7: Ochrana práv menšin, nediskriminace, rasismus a netolerance. Právo – jedná se o klíčové pojmy demokratického právního státu.

Do této tematiky patří i fakt, že cca 50–70 procent absolventů zvláštních škol jsou romské děti, také pro jejich handicap v jazykové oblasti. To je jeden z příkladů diskriminace.

Kap. 8: Ochrana dětí před sociálně patologickými jevy. Tímto souhrnným názvem označujeme soubor protispolečenských a zpravidla protiprávních chování nejružnějších subjektů, zaměřených proti zájmům dětí. Jsou to: týrání svěřené osoby, pohlavní zneužívání, vydírání, ohrožování mravní výchovy, opuštění dítěte, zanedbání povinné výživy, únos a obchodování s dětmi, podávání alkoholických nápojů, nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů, šíření toxikomanie. Dalším závažným protispolečenským jevem je šikana.

Kap. 9: Sociálně patologické jevy u dětí a jejich prevence. Pozornost Informatoria je zaměřena také na trestnou činnost dětí, abúzy drog, kouření a alkoholismus, sebevraždy, pohlavní styky a promiskuitu, sprejerství.

Doslov vtipné a za čtení stojící publikace, podepsaný taktéž v autorském duetu, se přimlouvá za neformální a vážné promyšlení této tematiky a končí Beethovenovým povzdechem nad nedokonalostí vyjádření svých myšlenek, v jeho situaci hudebními prostředky, v daném Informatoriu dobře volenými, leč i tak autorskou duši ne plně uspokojujícími literárními prostředky.

Výchovná tematika, která již dávno nazrála k publikačnímu zpracování, je smělým tvůrčím činem tím spíše, že se nevyhýbá kritickým úskalím, jež sebou nese stavění dětí a dospělých (rodičů a vychovatelů) vedle sebe jako rovnomocných činitelů. Děti bere jednoznačně v ochranu, což odpovídá Úmluvě o právech dítěte, ale co nám dnes chybí, je vymezení jejich rozdílných rolí v procesu výchovy. Vše je v pohybu, ultraliberalismus má v současnosti vrch a bude chvíli trvat, než se krok

srovná a podaří se nám místo paralelismu stabilizovat jejich vzájemné postavení v obecné poloze nejen humanitární, ale i společensky vývojově motivovanou koncepcí. Potřebnost toho koneckonců cítíme. Stabilizační proces je úkolem dalších generací a chtěli bychom příliš na dnešní rozkolísané době, kdybychom se do toho nutili. To by již byla další kapitola.

Libor Pecha